

De senaat en de ondraaglijke lichtheid van het regeerakkoord

Tekst: Adri Duivesteijn

Beeld: Maria van der Heyden

De gastredacteur van deze LAVA is Adri Duivesteijn. Als senator voor de PvdA voert hij zijn eigen koers en gaat daarbij soms dwars tegen de plannen van de partijtop en de regering in. Terugblikkend op het tumult van de afgelopen tijd geeft hij zijn visie op de rol van de Eerste Kamer en de PvdA-koers.

Het is van alle tijden. Wanneer de senaat haar bestaansrecht doet gelden – bijvoorbeeld doordat zij tegen een wet stemt – komen er van alle kanten kritische kanttekeningen. Daarbij gaat het zelden over de verworpen wet zelf, maar bijna per definitie over de reikwijdte van de senaat. En ja, vaak komen deze kritische kanttekeningen van diegenen, die een direct belang hadden bij het verworpen wetsvoorstel.

De VVD spant daarin misschien wel de kroon. De fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer, Halbe Zijlstra, laat geen kans voorbij gaan om zijn weezin tegen de gedragingen van de Eerste Kamer kenbaar te maken. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat het hem vooral niet zint als het 'feestje' van zijn coalitie wordt verstoord. Hij had het immers toch geregeld in het regeerakkoord? Dat waren toch de afspraken?

Diezelfde partij schroomt overigens niet om datzelfde instrument – het tegenstemmen in de Senaat – ideologisch in te zetten, wanneer dat uitkomt. Zo was de inkt van het regeerakkoord nog niet droog of er brak, onder leiding van de Telegraaf, een opstand uit over de mogelijke invoering van de inkomensafhankelijke zorgpremie, die zich uitstrekte tot in de Eerste Kamerfractie van de VVD. 'Onaanvaardbaar!', meenden de VVD-senatoren. Maar ook 'onze' ex-informateur van dit VVD/PvdA-kabinet, Wouter Bos, schaarde zich – nadat de zorgwet van minister Edith Schippers was verworpen – achter de critici. Hij deed dit in zijn Volkskrantcolumn, aan de hand van de zelf opgeworpen vraag "of wij blij moeten zijn als senatoren vreemdgaan, zoals onlangs drie senatoren bij de zorgwet". Zijn antwoord:

“Nee, politieke besluitvorming over het wel of niet doorgaan van wetten hoort in een democratie plaats te vinden door politici die gekozen en weggestuurd kunnen worden. Dat kan bij Tweede Kamerleden wel en bij Eerste Kamerleden niet. En dus horen zij weg te blijven van zo'n rol, het is in essentie zeer ondemocratisch.”

Ik moet er altijd een beetje om grinniken. De critici van de Eerste Kamer die de euvele moed hadden 'hun' wet weg te stemmen zullen niet gauw inhoudelijk reageren op de argumenten van de 40 tegenstemmers. Nee, beter is het om de motieven te marginaliseren, 'dissidenten' en 'vreemdgaan' bekt bovendien lekker. Het is zo doorzichtig. Hoogstens kan je zeggen dat de VVD nog aangenaam helder is. Zij heeft gewoon opportunistische bezwaren tegen een senaat die de bij het regeerakkoord binnengehaalde afspraken ter discussie durft te stellen, en eist van de Tweede Kamerfractie van de PvdA dat zij in het openbaar op de knieën gaat en de vreemdgaande senatoren aan de overkant – desnoods met een AMvB – buitenspel zet.

In de kritiek van Wouter Bos staat al snel de vorm centraal. Wat verfrissend zou het zijn, wanneer het verwerpen van een wet nu eens iets meer dan vormdiscussies – rituele dansen – zou uitlokken. Zou het misschien kunnen gaan over de inhoud van de wet? Zou de oorzaak misschien kunnen worden gevonden in de manier waarop een regeerakkoord is opgesteld? En, niet onbelangrijk in deze, zou het heel misschien ook kunnen gaan over een stelselwijziging in ons zorgstelsel, die intrinsiek eigenlijk maar door één enkele regeringspartij écht wordt nagestreefd en die slechts kan worden binnengehaald door een ruiltransactie aan te gaan met een coalitiepartner?

In de afgelopen twintig jaar hebben wij gezien dat ons publieke stelsel zich heeft verplaatst van de overheid naar de markt. Was de overheid vroeger bepalend voor de reikwijdte en de slagkracht van ons middenveld, belast met de uitvoering van een publieke taak; nu zien wij dat, in de dagelijkse praktijk van de publieke sector, de wetten van de markt leidend zijn geworden.

Zo zien wij in het woonbeleid dat de marktvraag naar een woning dominant is in het voeren huurbeleid; sluipende segregatie van stadsdelen en de totale afhankelijkheid van lagere inkomens van een huurtoeslag voor 'betaalbaar' wonen zijn hiervan het gevolg. En in de zorg zijn er inmiddels zo'n 3.500 verschillende polissen, en in de jacht naar meer cliënten overladen zorgverzekeraars je met cadeaus. Met de zorg zelf heeft het niets van doen. De Hema biedt bij haar polis 10% korting op de boodschappen en een bezoek aan het dolfinarium in Harderwijk, een ander belooft een iWatch (die nog moet uitkomen!) en er is meer en meer sprake van een cultuur om alleen nog vanuit het eigen belang te gaan voor de goedkoopste polis. Waar, juist in de zorg, solidariteit ooit een leidend principe was, wordt nu bijna schaamteloos geappelleerd aan het korte termijn belang van de nog gezonde klant. Zorg lijkt het domein van handelskantoren te worden, al of niet onderdeel van één en dezelfde holding, die zorg in- en verkopen en daarin niet per se meer waarde gedreven zijn. En om het spel van de markt verder te optimaliseren, is het belangrijk dat de patiënt minder zelf kan kiezen.

Sterker nog: de regering ontnemt haar materieel het ontsappingsrecht om, wanneer er bij nader inzien toch geen goede match is tussen zorgaanbieder en zorgontvanger, zelf een keuze voor een andere zorgaanbieder te maken (de vrije artskenkeuze). En de argumentatie? “Het is afgesproken in het regeerakkoord.” Het is een, dat geef ik toe, sluitende verdediging van de liberale minister die de keuzevrijheid hoog in het vaandel heeft, en voor werkelijke keuzevrijheid verwijst naar het bestaan van de duurdere restitutie-polis. Maar is het nou 'vreemdgaan' – laten wij deze beeldspraak ook hier toepassen – voor sociaaldemocraten om scherp op het netvlies te hebben staan dat zoveel mensen, enkel al om sociaaleconomische redenen, geen enkele keus hebben bij het afsluiten van een zorgpolis dan de goedkoopste variant? En waarom, vanuit de machtsbalans tussen patiënt en zorgaanbieder gerekeneerd, is het 'vreemdgaan' wanneer sociaaldemocraten, in het belang van de altijd zwakkere patiënt, ervoor zijn dat zij het recht behouden om te kunnen ontsnappen bij een (niet ondenkbare) mis match. En hoeveel 'dissident' ben je eigenlijk wanneer je belangrijke uitgangspunten uit het eigen PvdA verkiezingsprogramma op het gebied van de zorg serieus neemt?

Zelf vind ik het vreemd dat de verwerping van de zorgwet nog zo weinig leidt tot zelfreflectie bij de mogelijke veroorzakers van het debacle. Misschien is het wel de ondraaglijke lichtheid van het regeerakkoord zelf die opbreekt. Het is geen nieuwe kritiek maar, ik blijf het zeggen, het transactie-denken dat bij de formatie centraal heeft gestaan is de kern van het probleem. Want waar het regeerakkoord ogenschijnlijk ideologisch neutraal is zien wij dat bij het onderling ruilen de liberalisering van ons publieke stelsel nog nooit zo veel ruimte heeft gekregen. En bij het doorgronden van de consequenties staat wel degelijk de rechtmatigheid ervan onder druk en is de rechtsgelijkheid tussen burgers in het geding. Dat had alleen met een werkelijk inhoudelijk gesprek tussen liberalen en sociaaldemocraten over een mogelijke synthese voorkomen kunnen worden. Ik zie dat als de werkelijke oorzaak van onevenwichtige wetgeving. En wanneer de Tweede Kamerfracties van de VVD en de PvdA, die slechts twee uur kregen om zich te committeren aan een zeer vergaand regeerakkoord, op marges na gehouden zijn aan de onvoorwaardelijke uitvoering van dit akkoord, is er in ons tweekamerstelsel gelukkig nog een Eerste Kamer; een Eerste Kamer die geen uitvoerend comité van de Tweede Kamer is, die het regeerakkoord niet heeft ondertekend en die de grondwettelijke plicht heeft om – zonder last – te komen tot een zelfstandig oordeel. Daarbij gaat het om 'rechtmatigheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid'. En ja, dat is geen technocratisch, maar nadrukkelijk een inhoudelijk en dus politiek oordeel. Je mag van politici, van senatoren, niet anders verwachten dan dat ze die verantwoordelijkheid serieus nemen. Koester tegenspraak, zou ik zeggen. Het is de essentie van onze democratie. En sluit ook niet uit dat een goed inhoudelijk gesprek over onze publieke sector aantoont dat er wel degelijk mogelijkheden zijn om te komen tot wetgeving die voor iedereen écht gelijke kansen biedt, en die daarbij ook nog eens het wettelijk recht op een vrije artskenkeuze borgt. ◀

